

Шабат-Савка С. Т.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РИТОРИЧНІ ЗВЕРТАННЯ ЯК МАРКЕРИ ПОЕТИЧНОГО ІДІОЛЕКТУ ДМИТРА ЗАГУЛА

У статті постульовано думку про те, що риторичні звертання належать до синтаксичних експресем, які репрезентують індивідуально-авторське бачення світу в стилістично забарвленій формі, набувають емоційно-експресивних відтінків у передаванні змісту, генерації естетики повідомлюваного, формуванні письменницького мовостилію. З оперттям на творчість Дмитра Загула їх проаналізовано як фігуральні конструкції, що маркують поетичний ідіолект, створюють неповторний континуум вербалізації авторських інтенцій. З використанням адекватної лінгвометодології схарактеризовано особливості реалізації інтенційного потенціалу звертання в поетичному дискурсі з огляду на експресивізацію висловлення та інтенційність, у ракурсі наукових напрацювань вітчизняних учених.

У поетичному дискурсі Дмитра Загула досліджено риторичні звертання як одно- та багатоконпонентні синтаксичні експресеми, що втілюють інтенції естетичності, відображають світ людських емоцій та оцінок, впливають на формування афористичного регістру текстової комунікації; визначено їхню присутню функційну роль у створенні поетичної діалогічності; у вираженні емоційної інтенсивності повідомлюваного та інтимізації тексту; у репрезентації метафорично-образного світосприйняття автора; в увиразненні інтенційної домінанти поетичного дискурсу; генерації авторської інтенційності.

Серед конструкцій зверненого мовлення розглянуто вокативи, що становлять розлогі, метафорично детерміновані, синтаксично ускладнені окличні конструкції, маркери інтенцій естетичності та риторичної апеляції. До ідіолектних маркерів поетичного мовостилію Д. Загула вналежнено риторичні запитання, ускладнені прикладками й поширені епітетами; встановлено їхню роль в інверсіях та повторях, у різних за комунікативною настановою та емоційним забарвленням висловленнях. На багатому ілюстративному матеріалі представлено апелятивні лінії-моделі з риторичними звертаннями та вокативами, що позначають: назви людей та свояцтва; назви абстрактних понять; назви явищ природи; назви відрізків часу; назви конкретних предметів; назви античних онімів; назви національно-культурних об'єктів, що засвідчують українську ідентичність, демонструють високу любов до місць, де народився і жив Дмитро Загул, до України.

Ключові слова: риторичне звертання, синтаксична експресема, поетичний дискурс, комунікативна інтенція, автор, адресат, поетична діалогічність, вокатив, апелятивні лінії-моделі, естетичність, ідіолект, Дмитро Загул.

Постановка проблеми Антропоцентризм мовознавчих студій XIX ст. слугує підґрунтям тих актуальних на сьогодні досліджень, що спроектовані на комплексний аналіз мовної системи в тісній взаємодії з екстралінгвальними складниками текстової комунікації, з оперттям на людину як автора висловлення, на письменницький мовостиль та функційну роль різномірних одиниць у створенні різних дискурсивно-жанрових форм української мови. У цьому контексті вирізняється поетичний дискурс як одна з таких форм, як окремий синтаксично організований текстовий континуум, що відображає авторське світосприйняття, індивідуалізує мовлення, увиразнює письменницький почерк й оприявнює суб'єкта комуніка-

ції – автора тексту, репрезентанта комунікативних інтенцій, емоцій та оцінок.

Вивчення поетичної мови, на думку С. Єрмоленко, засвідчує «багатоаспектне осмислення тяглості мовновиражальних та образно-естетичних традицій, їх часопросторових змін з урахуванням специфіки літературних течій, напрямків, мистецьких шкіл та індивідуальних стилів» [4, с. 211]. Такий підхід активізує дослідження ідіостилію творчих особистостей, зокрема – мовотворчості відомого українського письменника, самобутнього поета-символіста, уродженця Буковини Дмитра Загула (1890–1944), доробок якого, як справедливо зазначає В. Антофійчук, «надто повільно й нерішуче залучається до наукового

обігу, а його оригінальна художня, перекладацька й літературознавча спадщина дійшла до читача лише фрагментарно» [1, с. 44], що відповідно – засвідчує своєчасність наших спостережень.

Контекст мовотворчості Дмитра Загула вияскравлює низку актуальних питань, пов'язаних із вербалізацією авторських інтенцій, із систематизацією та функційною роллю синтаксичних експресем у реалізації творчих задумів та інтенцій мовця. Поетичний ужиток автора, що його представили у книзі «Дмитро Загул: поезії» чернівецькі вчені С. Далавурак та В. Лесин (1990) [5], вияскравлює неповторну, синтаксично впізнавану ідіостилюстику Дмитра Загула, демонструє багатство різноманітних мовних форм, фігурально-риторичних засобів милозвучності та естетичності, що формують письменницький ідіолект. Система різнорівневих мовних одиниць, які вирізняють «мову окремого письменника з-поміж інших», тісно пов'язана з категорією індивідуально-авторського, співвідноситься зі світоглядом і лінгвокультурою письменника, його ідейними переконаннями і життєвими пріоритетами.

До ідіолектних маркерів поетичного мовостилу Дмитра Загула, за нашими спостереженнями, належать риторичні звертання, які створюють природність та адресатність текстової комунікації, конотують спектр людських емоцій та оцінок, відтворюють образно-поетичне мовомислення автора художнього тексту. Власне, це ті мовні засоби, часто вживані, повторювані, за допомогою яких можна створити мовний образ автора, зрозуміти його систему координат. Дослідження синтаксичних експресем зверненого мовлення вирізняється своєю актуальністю ще й у зв'язку з відсутністю цілісного дослідження категорії звертання як мовної універсалії на широкому українському матеріалі – з огляду на жанри, літературні школи, творчі особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвісти здавна вивчають фігурально-риторичні конструкції синтаксису, адже саме ці мовні одиниці, крім особливостей своєї формальної будови, мають потужний комунікативно-інтенційний обшир та сугестію, дають змогу авторові як основному суб'єкту комунікації передати метафорично-образне сприйняття світу, представити багатство, яскравість та мелодійність української мови.

У практиці лінгвістичних студій риторичні звертання вивчають, з одного боку, як стилістичні фігури, маркери інтенцій естетичності, засоби образної експресивності, з іншого – у контексті категорії звертання, у ракурсі диференціації

термінопонять – вокатив, апеляція, адресат мовлення (І. Вихованець, К. Городенська, П. Дудик, М. Каранська, Л. Кадомцева, І. Кучеренко, М. Мірченко, М. Плющ, О. Пономарів, М. Скаб, Н. Сологуб, І. Чередниченко та ін.). Як відомо, звертання – це «інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти або персоніфіковані предмети, до яких адресовано мовлення» [3, с. 184]. Засобом його експлікації слугує кличний відмінок, у якому «конденсовано виражено складну структуру: мовця і його інтенцію, спонування до дії (суб'єкт і предикат) і співрозмовника (адресата вихідної моделі) та потенційну його дію з можливими валентними партнерами» [8, с. 178].

В уснорозмовному дискурсі звертальні конструкції реалізують пряму апеляцію до адресата мовлення для налагодження контакту, підтримання діалогу, регулювання процесу спілкування, репрезентації емоційно-вольової сфери мовця. В поезії така фатична функція трансформуються, оскільки в цьому жанровому континуумі вокативи лише відтворюють природність та невимушеність людської комунікації, слугуючи експресивними засобами сугестивності та емоційності, маркерами інтенцій естетичності. Як засіб цілеспрямованого регулювання поведінки адресата, як активний впливовий мовний засіб, що «спричиняє зміну ментального й емоційного стану адресата та його поведінки», витлумачує звертання І. Шкіцька [12, с. 105–106].

Цілком погоджуємося з думкою О. Межова про те, що «вокативи вносять у речення певний стилістичний елемент, рису, ознаку, функційне забарвлення, частково чи суттєво змінюючи всю реченнєву тональність, мовленнєву орієнтацію вислову. Звертання до інших може бути зумовлене певним розумово-почуттєвим стимулом, найрізноманітнішою емоційною збудженістю людини» [8, с. 179]. Подібну думку постулює і З. Куньч: «риторичні звертання не розраховані на відповідь. Вони є стилістичним засобом для емоційно напруженого зображення подій, для вироблення в читача або слухача певного ставлення до зображуваного» [7, с. 240].

Серед особливих стилістичних зворотів, що посилюють емоційність, виразність та впливовість, І. Безпечний так само виокремлює риторичне звертання як найуживанішу стилістичну фігуру, що «полягає у підкресленому звертанні до когось (чи чогось), щоб підсилити виразність. Об'єктами звертання можуть бути мертві й відсутні особи, неральні особи, персоніфіковані предмети й явища природи, абстрактні поняття тощо» [1, с. 110].

Як зауважують вітчизняні науковці, «жодне висловлення не обмежується лише апеляцією до адресата мовлення, а завжди доповнює якимось іншим основним комунікативним завданням, наявністю якого дозволяє визнати це висловлення окремим комунікативним актом» [10, с. 167–176]. У межах тих або тих комунікативних актів, жанрів, дискурсивних практик комуніканти застосовують різноманітні риторичні звертання. Так, О. Пономарів виокремлює декілька таких груп («назви людей; назви інших живих істот; імена історичних осіб; назви явищ природи; абстрактні й конкретні поняття»), що їх використовують у монологічному мовленні як стилістичний засіб для емоційно напруженого опису події, для відбиття почуттів, міркувань, настрою мовця [9, с. 205].

Аналіз риторичних звертань у поезії Дмитра Загула, що вирізняється своєю «мелодійністю, експресивністю, настроєвістю» [5, с. 10], поглибить усебічне вивчення категорії звертання, доповнить теорію синтаксису новими ідеями дискурсології та ідіостилістики.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати риторичні звертання в контексті ідіолектних маркерів поетичного мовостилію Дмитра Загула, визначити їхні типологічні вияви, функційні можливості та комунікативно детерміновані апелятивні лінії зверненого мовлення в поетичному дискурсі як адекватному текстовому континуумі втілення авторських інтенцій.

Виклад основного матеріалу. У поетичній творчості Дмитра Загула синтаксичні експресиви зверненого мовлення вербалізують інтенції естетичності, виражають експресивне значення, впливають на формування афористичного реєстру текстової комунікації, його сугестивності та оздоблення. Зокрема, свій комунікативно-інтенційний потенціал риторичні звертання реалізують у двох моделях як:

– однокомпонентні (непоширені) синтаксичні експресиви, що у структурі висловлення представлені однією синтаксевою, напр.: *Скажи ж мені, **весно**, чим напоїла ти, чим отруїла ти нерви мої?* [5, с. 143]; *Де сурма уст твоїх, **пророче**? Де голос велетнів-громів?* [5, с. 181];

– багатокомпонентні синтаксичні експресиви, поширені двома і більше узгоджувальними компонентами, пор.: *З вітром розвійтеся, росами сійтеся, **линьте** по рідній землі! З хмарами грайтеся, в сонці купайтеся, **співи весняні мої*** [5, с. 61].

Поет активно генерує висловлення, що ускладнені однокомпонентними звертаннями, представленими, як правило, грамами кличного

відмінка іменників або субстантивованими частинами мови, напр.: *Коли ж для тебе заграють дзвони, **народе**? Коли замовкнуть твої прокльони й незгоди?* [5, с. 46]; *Чим ми, **бідні**, винуваті, Що гризе нас вічний біль?* [5, с. 32]; ***Майбутнє**, ти мотив моїх пісень, до тебе ритм і кожна рима кличе* [5, с. 80].

Водночас привертають увагу яскраві, самобутні, метафорично-образні багатокомпонентні звертання, що індивідуалізують мовостиль Дмитра Загула, оприявнюють прагматичний обшир його мовомислення та світосприйняття. Це можуть бути:

– двокомпонентні риторичні звертання: *Хвала тобі, **вільна пісне**, оздобо нових віків!* [5, с. 106];

– трикомпонентні риторичні звертання: *Линьте з леготом-вітром, **своєвільні лицарі мрії**, – розвійте прозорим повітрям попіл серця старий!* [5, с. 89];

– чотирикомпонентні риторичні звертання: ***О моє бідне, стурбоване серце**, як зустрічаєш ти весну свою?* [5, с. 143].

Багатокомпонентні риторичні звертання поширюють займенники (*Ой полиньте, **мої думи**, на зелені гори! Задзвоніть, тремтючі струни, зашуміть, як море!* [5, с. 69]); прикметники (***Сонячні панелі, ранки золоті**, – що ж ви невеселі, друзі молоді?* [5, с. 152]); дієприкметники (***Пісні не списані, Сни заколисані, Лийтесь рядком на папір! Думки весняні, мрії кохані, нумо, летімо до зір!*** [5, с. 34]); ускладнюють частки та вигуки (***О моя остання світла мріє**, хто розтопить думи крижані? Як не ти, то хто ж його зогріє, буде сонцем бідному мені?* [5, с. 147]). Такі комплексні синтаксичні експресиви деталізують апеляцію до адресата мовлення, інтимізують процес поетичного мовлення, употужнюють емоційність, дають змогу суб'єктові комунікації зорієнтуватися зі ставленням автора / ліричного героя до повідомлюваного.

У контексті поетичного дискурсу Дмитра Загула експлікується низка стилістичних функцій риторичних звертань, що забезпечують:

– створення поетичної діалогічності як риторичної скерованості суб'єкта комунікації до адресата мовлення, уявного співрозмовника, живих / неживих об'єктів;

– реалізацію емоційної інтенсивності повідомлюваного та інтимізацію поетичного тексту;

– репрезентацію метафорично-образного світосприйняття автора, духовного світу людини, її ідеалів, мрій, задумів;

– виокремлення інтенційної домінанти вірша, його ключової теми чи проблематики;

– генерацію авторської інтенційності як глобальної настанови поетичного дискурсу.

До ідіолектних маркерів мовостилію Д. Загула належать риторичні запитання, ускладнені прикладками – яскравими художніми означеннями, що збагачують вірш символічними значеннями і новими образами, конкретизують зміст, додають йому естетичної краси й художньої завершеності. Напр.: *Невеселі мої пісні, діти смутку та й недолі, тихим вітром понесіться і розсійтеся по полі* [5, с. 40]; *Вільно ритмована мово, найкраще з земних чудес, що слово складаєш до слова, – ти не дарунок небес!* [5, с. 105].

Риторичні звертання гармонійно вписуються в різноманітні стилістичні фігури, створюючи неповторний континуум мовотворчості Дмитра Загула. Зокрема, глибшому розкриттю авторського задуму сприяють епітети як поширювачі звертальних компонентів, що візуалізують яскраві картини довкілля, емоційно підсилюють чуттєвість людини, розкривають внутрішній світ ліричного героя. Пор.: *Де ти, розжева надіє?* [5, с. 45]; *Грай, легкокрилий вітре, на полі думку тужливо-сумну* [5, с. 37].

Інверсовані риторичні звертання втілюють сугестивність комунікативних інтенцій. Автор свідомо використовує стилістичний прийом непрямого порядку слів для того, щоб виокремити ключове слово, привернути до нього увагу, зацікавити адресата мовлення, створити емоційно навантажене тло поетичного дискурсу. Напр.: *Слова недоговорені, приборкані пісні, летить в краї надзоряні, як пташки голосні!.. І мрії недомріяні в буденщині життя, словами неопірені, летить без ворота!* [5, с. 51]; *Співи мої легкокрилі, воркітливі голуб'ята, вас родила в тужні хвилі доля-мачуха проклята* [5, с. 40].

Повтори риторичних звертань інтенсифікують емоційність поетичного дискурсу, відображають особистісні переживання та почуття автора, напр.: *О любя земле, рідна земле, пилінко в бурі світовій! Далекі заклики даремні, – бо я до смерті – тільки твій* [5, с. 127]. Складність людських переживань, філософське осмислення світу, поєднання несумісного, виразний контраст між протилежними поняттями передає риторичне звертання у формі оксюморона, пор.: *Я не для вас оцю пісню співаю, трупи живі! Я вас не знаю! Вам не складаю сльози мої* [5, с. 30].

Багатогранний світ поетичної адресатності вияскравлюють і **риторичні вокативи**, що становлять розлогі, метафорично детерміновані, синтаксично ускладнені окличні конструкції,

пор.: *О вільне буття, прекрасне і ясне, – мов сонце надземне! В далеких віках ти будеш благословенне* [5, с. 96]. Вони слугують маркерами риторичної апеляції, джерелом естетичної насолоди, пор.: *О водоспаде, танцюристе перлистий!* [5, с. 108]; *Похмурий, гордий кобзарю, море понурих дум! Шумом летить попід хмару рокіт розгойданих струн* [5, с. 124]. Експресеми такого зразка вирізняються своєю синтаксичною природою: якщо риторичні звертання входять у структуру висловлення, ускладнюють його, то вокативи належать до окремого типу односкладних конструкцій, головний член яких виражений іменником у кличному відмінку і функціює як самодостатній компонент окличного речення [6; 8; 10].

Конструкції зверненого мовлення формують діалогічність, відтворюють природність і безпосередність текстової комунікації, поглиблюючи зміст висловленого, актуалізуючи думку, змальовуючи різноманітні обставини й ситуації людського життя. Це виразні діалогічні реєстри спілкування ліричного героя з конкретною людиною або персоніфікованими предметами, напр.: – *Розкажи мені, сивий діду, про свої парубоцькі дні, чи гаяв ти по білому світу, як ось довелося мені? – Розповів би тобі, юначе, та чи ти зрозумієш мене?* [5, с. 115–116]; – *Ти звідки, пісенько весела, До мене пташкою прийшла? – Перелітала рідні села, Твоє коханнячко знайшла. – А що там, пісенько, чувати? Що діє дівчина моя? – Переказала привітати Тебе лебідонька твоя* [5, с. 66].

У контексті поезії Дмитра Загула виокремлюємо комунікативно детерміновані апелятивні лінії-моделі з риторичними звертаннями та вокативами, що позначають:

– назви людей та свояцтва: *Товаришу мій, селянине, до твого серця про спільну працю – я, співець України, складаю оцю прокламацію* [5, с. 83]; *Люба! Літо минуло, осінь холодна йде...* [5, с. 147]. Особливий інтимізований зміст мають звертання до коханої, що відображають унікальну, емоційно навантажену, естетично довершену атмосферу людських взаємин. Пор.: *Голубонько мила, не сердься, читаючи скарги мої, бо кожний удар мого серця про тебе говорить мені* [5, с. 57]; *Не ходи, моя квіточко, в садочок, де пахучі троянди цвітуть!* [5, с. 61]; *А між ними і ти, моя доле, будеш вічно чарівно цвіти* [5, с. 62];

– назви абстрактних понять, що позначають внутрішній світ людини, її почуття та стан, вияскравлюють суб'єктивно-авторські інтенції в різних за комунікативною настановою вислов-

леннях. Адресатами в поетичному дискурсі Дмитра Загула слугують такі лексеми, як: *доля, душа, думка, надія, смуток* та ін., пор.: *Де ти, сподівана доле? Чом тебе й досі нема? Вже настає поволі добра холодна зима* [5, с. 45]; *Не сумуй, душе зболіла, і не плач, не голоси!* [5, с. 41]; *Розвійтеся з вітром, думки невеселі! До мене назад не вертайте!* [5, с. 36]; *Геть же, смутку, з моєї хати! Я веселим хочу жити!* [5, с. 44]. Подібні звертання співзвучні з низкою різноманітних почуттів та емоцій людини. Стилистичний ефект звертань до абстрактних понять генерує глибше розуміння тексту, удоступнює спектр інтерпретаційних можливостей мовної особистості;

– назви явищ природи, що слугують виразними маркерами поетичного ідіолекту Дмитра Загула, набувають символічного значення, дають змогу змодельовати художньо-естетичну і психоментальну свідомість митця. Пор.: *Граї, легкокрилий вітре, на полі думку тужливо-сумну* [5, с. 37]; *Ударте, громи, ударте, сильні перуни, воскреснуть, може, раби безсильні із труни!* [5, с. 47]. Упадають в око риторичні звертання до *вітру*, що асоціюються з вільним, невловимим і мінливим аспектом людського життя, символізують зв'язок людини з природою, відображають прагнення ліричного героя щось змінювати та вдосконалюватися, напр.: *Вихре, радісний вітре! Товаришу вільних верхів! Рвійно грає в повітрі твій розколюваний спів* [5, с. 77]; *Вихоре, вільний вітре! Хмари розгонь, розвій!* [5, с. 78]; *О вітре! Видери, вирви з серця сум віковий!* [5, с. 78];

– назви відрізків часу, назви тієї чи тієї пори року, що загалом створює віртуальну діалогічну ситуацію, сповнену глибоких розмірковувань про сенс людського життя. Пор.: *Прощай, прощай, колишнє літо! Будь здорова, весно забута!* [5, с. 72]; *О скорбна осінь. Із тобою і я до болю посумнів* [5, с. 102];

– назви конкретних предметів, назви частин тіла людини: *Не схиляйтеся, стебельця, серед спілих піль! Розливайся, пісне серця, виливай свій біль! Грайте, дзвони великодні, в цей великий день!* [5, с. 71]. Варто відзначити кордоцентричність поезії Дмитра Загула – пряму апеляцію до серця як до внутрішнього осереддя людських почуттів, переживань та моральних переконань, що маркує почерк письменника, створює той лінгвальний континуум, який слугує ознакою індивідуально-авторського мовостилу, манерою унікального художнього письма. Пор.: *Тихше, серце моє! Хай остання хвилинка кохання пролетить,*

прошумить непомітно! [5, с. 55]; *О серце, будь сміливим, гордим!* [5, с. 50];

– назви античних онімів, які створюють ефект глибокої символічної та культурної єдності, уособлюють творчу діяльність та мистецтво, оприявнюють пошук внутрішньої гармонії та досконалості. Пор.: *Прощай мене, високий Аполлоне, що в землю я зарив святий талан!* [5, с. 41]; *Прости мені, оспіваний Парнасе, що я від тебе втік!* [5, с. 42];

– назви національно-культурних об'єктів, оберегів, топонімів, що засвідчують українську ідентичність, патріотичні почування автора. Пор.: *Розіслалась далека дорога В непривітну чужину мені... Прощавай, моя хатко убога! Прощавайте, достатки мої!* [5, с. 66]; *О рідний краю мій! Кривавими сльозами я не злегу твоїх одвічних лютих ран* [5, с. 154]; *Моя сердечна Україно, країно юнацьких мрій! Не раз я падав на коліна і кликав: «Я твій! Я твій!»* [5, с. 167].

Риторичні звертання до України, що асоціюються для Загула, як і для кожного з нас, з матір'ю («ненею»), створюють виразний ефект естетичного впливу на адресата мовлення, передають сильні емоційні порухи душі, употужнюють високу любов і глибоке відчуття належності до рідної країни, яка і зараз, у ХХІ ст., виборює свою незалежність у кривавій війні, що її розпочав російський окупант на нашій Богом даній землі (*Прости синам, скорботна нене! Мовчи! Твій плач – мій біль. І рана, нене! Рана в мене, і лезо в грудях студене – влучали звідусіль* [5, с. 160]). Утім, перемога буде! І цієї певності додають Загулові рядки: *Моя красуне Україно! Ти знову процвітаєш* [5, с. 167].

Етнічне маркування риторичних звертань виявляється через використання топонімів, низки культурних символів, що мають особливе значення як для окремої особистості, так і для нації загалом. Звертання автора до Буковини як місця, де народився поет, створює особливий емоційний зв'язок між людиною і рідною землею, увиразнює важливість цього місця як джерела натхнення і творчих пошуків, формування моральних цінностей поета: *Ніхто й не згадує про тебе, така ти вбога і мала, – ах, скільки сил для тебе треба, Буковино моя!* [5, с. 90].

Експресивність звертання до Дніпра засвідчує важливість цього оніма як маркера національної ідентичності, історії та культури України. У творчості Загула ця річка слугує символом життєвих потоків, невмирущої сили та безперервного руху вперед, уособлює самотність і духовну силу

українського народу, напр.: *Ми допоможем тобі, знесилений, стомлений Дніпре! Вільно покотилися у світ хвилі глибинні свої* [5, с. 170]; *Дніпре! Ти заливай ясним, сонячним світлом цілий наш край!* [5, с. 171].

Риторичні конструкції зверненого мовлення свій комунікативно-інтенційний зміст експлікують у питальних висловленнях, які реалізують поетичну діалогічність, «виконують у мовленні функції, пов'язані з фігуральністю мови, з емоційністю та аксіологічними параметрами процесу спілкування, з метакомунікацією» [11, с. 54]. Напр.: *А ви, мої далекі друзі, – до кого ви? Про віщо ви? Чи мовчки гнетесь, як у плузі ті буковинські воли?* [5, с. 90]; *Де ти, надіє свята?* [5, с. 44]. Серед звертань мають місце такі, що спрямовані до адресатів, які є близькими до ліричного героя: *Хто твій творець, о пісне? Не «я», не «він» і не «ти»... Родишся ти не навмисне і вільно летиш у світи* [5, с. 105]; *Весно, злудна mano! Що дієш ти з нами?* [5, с. 110]. Як бачимо, риторичні запитання лише маркують питальність, конотуючи експресивно-оцінне ствердження чи заперечення, інтенсифікуючи емоційну напругу поетичного дискурсу.

Риторичні звертання функціують і в спонукальних реченнях, що так само, як і питальні конструкції, вербалізують интенції адресованого волевиявлення та діалогічність, оприявнюють семантику заклику, наказу, застереження. Пор.: *Приходь уже, надіє цього люду! Зроби вже раз минулому кінець!* [5, с. 80]; *Не ходи, моя мила, в садочок під листочки розквітлих вишень!* [5, с. 62]. Емоційно насаженими є ті конструкції, що втілюють закличні настанови автора: *Люди! Брати з тавром на чолі, робітники – раби землі, повстати час, порвіть же враз ганебні пута* [5, с. 81]; *Гойдай, лелій наші радости, земле, в колісці своїй кільцем вогневим!* [5, с. 96]. Такі звертання не потребують відповіді, адже вони слугують потужними засобами для досягнення потрібного ефекту через вираження емоцій, настанов чи закликів до дії, удоступнюють глобальну авторську интенцію – закликати до боротьби, до виконання якогось важливого завдання, до розгортання спільної діяльності.

Здебільшого риторичні конструкції зверненого мовлення окличні за своїм емоційним забарвленням. Власне, категорія окличності слугує емоційним інтенсифікатором важливої інформації, увиразнює з'яву найрізноманітніших асоціацій та інтерпретацій мовної особистості, напр.: *Друзі*

мої! Вороги мої! Люде! Яка прекрасна вільна земля! [5, с. 96]; *За снами сподіваннячка, що снулися давно, летить, мої зітханнячка, як пташка крізь вікно!* [5, с. 51]; *Прощавай, моя весно прекрасна! Прощайте, надії мої!* [5, с. 55].

Інтенційність риторичних конструкцій у поезії Дмитра Загула виявляється в їхній функційній можливості впливати на адресата мовлення, формувати національні пріоритети, крізь призму часу наснажувати нас, українців, високою любов'ю до України.

Висновки. Риторичні звертання як маркери интенцій естетичності в поетичному дискурсі створюють метафорично-образну атмосферу людської комунікації, репрезентують високий стиль мовлення, демонструють красу й барви української мови. Як одно- та багатокomпонентні синтаксичні експресеми, вони відображають світ людських емоцій та оцінок, удоступнюють авторські интенції, впливають на афористичний реєстр поетичної комунікації, яскраво репрезентуючи письменницький ідіолект Дмитра Загула.

Високу експресію поетичного дискурсу вияскравлюють риторичні звертання, ускладнені прикладками, поширені епітетами, що мають символічне значення, конкретизують ті або ті назви, візуалізують картини життя та світосприйняття автора / ліричного героя. Потужний прагматичний ефект властивий тим риторичним звертанням, які реалізують свій интенційний потенціал у різних за комунікативною настановою висловленнях (питальних та спонукальних), повторюються або мають характер інверсії, загалом засвідчують неповторний континуум мовотворчості Дмитра Загула, який ще потребує ретельних наукових розвідок з огляду на сучасні лінгвосинергійні тенденції українського мовознавства.

У поезії Дмитра Загула риторичні звертання створюють поетичну діалогічність, вербалізують авторську интенційність, інтенсифікують емоційність висловлення, інтимізують поетичний текст, формуючи апелятивні лінії-моделі, що позначають: назви людей та свояцтва; назви абстрактних понять; назви явищ природи; назви відрізків часу; назви конкретних предметів; назви античних онімів; назви національно-культурних об'єктів, що засвідчують українську ідентичність та етнокультуру, реконструюють світоглядні настанови автора, передають високу любов до місць, де народився і жив Дмитро Загул, до України – сильної і незалежної держави.

Список літератури:

1. Антофійчук В. Сакральна парадигма ранньої поезії Дмитра Загула. *Слово і час*. 2017. № 2. С. 44–53.
2. Безпечний І. Теорія літератури. Торонто: Молода Україна, 1984. 304 с.
3. Вихованець І. Звертання. *Українська мова*. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П. Зяблюк та ін. К. : «Укр. енцикл.», 2000. С. 184.
4. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999. 431 с.
5. Загуг Д.Ю. Поезії / упоряд., вступ. ст. і прим. С.В. Далавурака та В.М. Лесина. К. : Рад. Письменник, 1990. 326 с.
6. Кокора М.О. Синтаксичний статус вокативних речень у сучасному мовознавстві. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. 2015. № 2. Т. 18. С. 94–99.
7. Куньч З. Риторичний словник. Київ : Рідна мова, 1997. 342 с.
8. Межов О.Г. Функційне навантаження вокативів у поетичних творах Василя Стуса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2014. Вип. 44. С. 178–181.
9. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови : підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
10. Скаб М.С., Скаб М.В. Релігійна картина світу гуцулів Буковини крізь призму звертань до вищих сил у творах Юрія Федьковича. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 3. С. 167–176.
11. Шабат-Савка С.Т. Українськомовний питальний дискурс: монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 332 с.
12. Шкіцька І.В. Прийоми посилення впливової функції звертань. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2011. Вип. 31. С. 104–110.

Shabat-Savka S. T. RHETORICAL APPEALS AS MARKERS OF DMYTRO ZAGUL'S POETIC IDIOLECT

The article examines rhetorical appeals as markers of the poetic idiolect of Dmytro Zagul, a famous Ukrainian writer whose language creativity requires careful analysis given the anthropocentric tendencies of contemporary linguistics. Using the appropriate linguistic methodology, the author characterises the appeal category and its implementation in poetic discourse from the standpoint of expressiveness, intentionality, and national marking of text communication, following the scientific achievements of home-ground scholars. Rhetorical appeals are syntactic expresseemes that acquire emotional and expressive connotations when conveying the content, implementing suggestiveness, generating message aesthetics, and forming the writer's idiolect.

In Dmytro Zagul's poetic discourse, rhetorical appeals are distinguished as single- and multi-component syntactic expresseemes that create artistically and aesthetically complete poems, reflect the world of human emotions and evaluations, make the author's intentions accessible, and influence the aphoristic register of text communication. The article defines their essential functional role in creating poetic effect, realising the emotional intensity of the message, expressing intimacy of the poetic text, verbal representation of the metaphorical and figurative worldview of the author, expressing the intentional dominant of the poetic discourse, the key theme or problematic of the poem, and generating the author's intentionality, mood, and melody.

Among the constructions of appeals, the author studies rhetorical vocatives, which constitute extensive, metaphorically determined and syntactically complicated exclamatory constructions, markers of aesthetic intentions and rhetorical appeal. D. Zagul's poetic speech style comprises rhetorical questions complicated by particles and epithets as the idiolect markers. The author identifies their role in inversions and repetitions as figurative-rhetorical constructions that realise their intentional potential in different communicatively oriented statements (interrogative and motivational) and create a unique continuum of Dmytro Zagul's idiolect. Based on rich illustrative material, the study presents appellative lines-models with rhetorical appeals and vocatives, denoting names of people and relatives, names of abstract concepts, names of natural phenomena, names of periods, names of specific objects, names of ancient eponyms; names of national and cultural objects, amulets, toponyms that testify to the national identity of Ukrainians, convey high praise for the places where Dmytro Zagul was born and lived.

Key words: rhetorical appeal, syntactic expresseme, poetic discourse, communicative intention, author, addressee, poetic dialogicity, vocative, appellative lines-models, aesthetics, idiolect, Dmytro Zagul.